

PIENIE (187) *sb n*

pienie (185), **pianie** [w znac. 2.] (2), *pienie* : *pianie SkarŻyw* (7:2).

pie- (15), *pié-* (3); *pie-* : *pié- OpecŻyw* (2:3); *-nie* (2), *KochPs*, *OstrEpit*, *-nie OpecŻyw* (2); w *pianie* a *pochylone*.

sg N *pienie* (81); *-é* (1), *-(e)* (80). $\diamond$ *G* *pienią* (9). $\diamond$ *D* *pieniu* (1). $\diamond$ *A* *pienie* (22); *-e* (2) *KochPs*, *OstrEpit*, *-é* (1) *OpecŻyw*, *-(e)* (19). $\diamond$ *I* *pieniém* (18), *pienim* (4); *-im OpecŻyw*, *BierEz*; *-em* : *-im WróbŻołt* (1:2); $\sim$ *-ém* (1), *-(e)m* (17). $\diamond$ *L* *pieniu* (50). $\diamond$ *V* *pieni(e)* (1). $\diamond$ *pl* *A* *pienią* (1).

Sł stp: pienie, pianie, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Wydawanie melodyjnych dźwięków* (29) :

a. *Śpiew człowieka; cantus BartBydg, Cn; iubilum Vulg; concentio, occentus Cn* (19) : tam iest zawždy pewné pienijé ij wefelé tamo brzmią organy fiodkimi glofy/ tamo anieli z archanioły tańtzuia *OpecŻyw* 3v, 11v; *Armoniacus, dulcis, svavis, delectabilisque cantus, pyenye slothkye BartBydg* 14; *Wtąpił pan bog we chwalebny pieniu/ wtąpił pan wgłofie a w dźwięku trąby. WróbŻołt* 46/6 [przekład tego samego tekstu *KochPs* 70, *LatHar* 364]; *RejPs* 144v, 219v; [św. Augustyn o mszy:] *Chowąyą lie y zwyczajne ceremonie yákmirz wflyftkye/ chybá iż łácińfkyemu pyenyu nyegdzye Nyemyeckye bywa przymyeffano KromRozm I G4; LubPs G2v; KochPs* 70, 94; *ArtKanc* T14; *W ten czás mnie Linus (śpiewak) nie celuie pieniem/ Ani Amphion łagodnych ftron brzmieniem. GrochKal* 28; *LatHar* 364, 401.

pienie czyje [w tym: *ai poss* (2), *G sb* (1)] (3): *takież wfłech fwiętych piénijm ij glofem anielfkim/ ciebie dófłtoyno chwálitz dziéciątko z matuchną. OpecŻyw* 19v; *WróbŻołt* P5v; *LatHar* 79 marg.

W połączeniu szeregowym (1): *Miełzcżanie [...] Z radością k niemu bieżeli: Prowadzili go z wefelim/ Z gędźbą/ z tańcy/ z wielkim pienim BierEz* F2v.

W porównaniu (1): *Ty mię w trapieniu ciężkim nieprzebaczył. Ty w wścięch moich wzbudził wdzięczne pienie/ Iáko gdy człowiek czuie wyzwolenie. KochPs* 44.

W charakterystycznych połączeniach: pienie anjelskie (2), *chwalebne, łacińskie, nowe, rozliczne, rozmaite, słodkie* (2), *wdzięczne* (2), *wesołe* (2), *wielkie, wszech świętych, zgodliwe; pienia dokonać; pienie dać; pieniem celować [kogo], chwalić* (2), *wołać, w pieniu wykrzyknąć*.

Szereg: »głos i (to jest) pienie« [szyk 1:1] (2): *OpecŻyw* 19v; *wtąpił pan wgłofie á w dźwięku trąby [Ps 46/6] (koment)* w *głofie, to iest w pieniu angelskim. WróbŻołt* P5v.

b. *Śpiew ptaków; vox Vulg; cantilena HistAl* (7) : *BierEz* N4v, S4; *de medio petrarum dabunt voces. Nad thymi ptałthwo powietrzne będzie łobie gniezdziło á z pořzodku skał pienie fwoie będą wypufczać. WróbŻołt* 103/12; *thež lie kochamy w mieyfách pięknych lefnych y przy wodach cudnych/ ná ktorich roskofzne pienie ptakow flyłzemy. HistAl* I7v, K4; *ArtKanc* F4v.

W charakterystycznych połączeniach: pienie ptakow, ptasze.

W przem (1) : *LABęćie/ [...] obyczay maćie Póetycki. Bo fkonanie fwe/ wdzięcznym pořpolicie Pieniem zdobićie. KlonŻal* A4.

c. *Dźwięki instrumentów* (3) : *Symphoniaci servi, Gracze/ Piłczkowie/ Trębacze którzy ná namorskich oboziech lud pieniem rozmáytym ku podce á śmiálemu potykaniu nápomináya. Mącz* 436d.

pienie czego (1): Symphoniae cantus, Pienie dobrze zgodnych á ftrouynch ínstrumentów muzycznych. *Mącz* 436d.

pienie na czym (1): cum cantico in cithara. Dobrze ciebie chwalić na pfalterzu dziełiáci ftrun íprawionym y z pienim na lutni. *WróbŻółt Ps* 91/4.

2. *Pianie koguta (3)* : Gallicinium, Pienie kur/ gdy kury pieyą. *Mącz* 142b.

Wyrażenia: »około piania kurow; o pianiu kurow« = *o świcie (2)*: nocy iedney nieśpiąc [...] około piania kurow/ vyrzą/ á ono święty Apollinarys z ołtarza wielkiego wychodzi *SkarŻyw* 570, 566.

[»przed pienim kurowym« = *przed świtem*: Odpowiedział gemv [św. Piotrowi] Pan Jesus Christus: [...] przedpyenym kurowym vbigess dvssä thwoią *SprChęd* 32.]

3. *Utwór liryczny przeznaczony do śpiewania lub recytacji (przeważnie o charakterze religijnym), niekiedy modlitwa; carmen Vulg, Mącz; cantus, modulus, musa, psalmus Mącz (154) : OpecŻyw* 12v; *WróbŻółt* 58/17; poftawmy íe przodkiem/ przed oblicznością iego/ znałfym wyznáwáním/ á wkáżdym pienu wyłławiaymy iego. *RejPs* 140v, 32v, 39, 47v, 65, 70v (8); *LubPs* M4v, Q3v, S4v; *Modulus*, Pienie/ piołnká/ wierze ku ípiewániu. *Mącz* 228a; *Psalmus*, Spięwánie/ Pienie/ Pyołnká *Mącz* 328c; [Księgi wszytkie nasze [...] niechaj Ich Mci dadzą do Collegium jezuitow w Wilnie [...] okrom gradałow, antyfonałow [...] i inych ksiąg ku pienu i sprawie ceremonii kościelnych przynależących *TestZygmAug* 14].

pienie czego (2): TObie íámemu náłz pánie przyłłuffe káźde pienie chwały *RejPs* 93v; Spiewam przytym ono pienie wielmożności twoiey/ Święty/ Święty/ Święty. *LatHar* 569.

pienie komu (1): I w puścił w vftá moię piołnkę nową/ pienie Bogu náłlfemu. *Leop Ps* 39/4.

pienie o kim, o czym (3): Ítoyącz przed oblycznofzczą bołką ízpyeualy pyenye noue o tey chwalebney pannye *PatKaz II* 52v, 52v, 71v.

pienie czyje [w tym: pron poss (5), G sb (2)] (7): RAzem y fąd y miłofierdzie pieniem fwym wípomináć mułfę *RejPs* 147, 110v; *RejPos* 349; [ci] co mieli zátonáć w milczeniu/ To wiecznie íłyną w mym vdátnym pienu. *GrochKal* 4; *LatHar* 493. Cf »pienie Symeona«.

W połączeniu z incipitem utworu (1): Co by ínadź kto mogł wzyáć z onego pyenya kołcyelnego: Przydź duchu S. *KromRozm III* F6.

W połączeniach szeregowych (2): A ták gdy tám ná ten czás [na dzień poświęcánie kościelnego] sízedłzy íe ípołu/ będyemy ciełzyli á twirdzili íercá y nádzyeie fwoie íłowy świętemi [...] niektorzy naboźnym pieniem fwoim/ drudzy teź modlitwámi fwemi/ niektorzy teź rołpámiętywániem męki íwiętey *RejPos* 349, A6v.

Zwroty: »skłádać pienie« (1): [anjeli] íkládały noue pyenye o yey przechwalebny m poczáczyu *PatKaz II* 52v.

»śpiewáć (i gáść) (a. wyśpiewawáć) pienie, pieniem« [szyk 11:1] (11:1): *OpecŻyw* 16v; *PatKaz II* 52v, 71v; *RejPs* 60v, 141v, 144; Dawid záíę z drugim ludem był wesoł przed Arką ípiewáiąc y gędác rozmáite pienie. *BielKron* 70; *KochPs* 70; (marg) Adam Konopnicki (–) Iemu naprzod było śpiewáć pienie nowoczynnne/ Toź záś potym ołtárzáte pułzczáć miedzy inne. *KlonŻal* A2; *LatHar* 65.

Wyrażenia: »pienie kościelne« (3): *OpecŻyw* 16v; *KromRozm III* F6; y pienie kościelne/ y pińmá/ y ine náuki/ rozlicznemi ięzyki były ízáfówáne/ áby temu profścáczkowie zrozumieć nie mogli *RejPos* A6v.

»prorockie [= *prorocze*] prawie pienie« [o *Magnificat*] (1): Godne tey wćziwości [wstawania na śpiewanie] y fámó prorockie práwie (iáko to Orygenes obaczył) pienie/ y pińmo zgołá S. *LatHar* 67.

»pienie Symeona« [o hymnie dziękczynnym Symeona: *Nunc dimittis Vulg Luc* 2/29-32] (2): á ziego fie przyśicia bezmiernie ráduiąc/ pienie chwálebnego fćarcá Symeoná/ niechay zábrzmi w wściech nálfzych. *SkarŻyw* 111, 114.

»trajeckie pienie« (1): Cantus tragici, Trágeckie pienie. *Mącz* 460c.

Szeregi: »hymn i pienie« [o *Magnificat*] (1): Siodmey [radości] y Pánná fámá w fwym Hymnie y pieniu nie zámilczáłá v Lukáfzá S. cap:1. *LatHar* 493.

»pieśń (a. piosnka) i pienie« = *canticum, carmen Vulg* (2): *Leop Ps* 39/4; O wdzięczna pieśni y fłodkie pienie fćarca te^g/ przj tak fczczęfliwym te^g nędzne^g zywotá [!] dokonániu. *SkarŻyw* 114.

»pienie, (a, albo) śpiewanie« (4): Hymeneus, Pienie á fpiewanie fwádziebne. *Mącz* 160c; *Lugubre carmen*, záłofne pienie/ álbo fpiewanie. *Mącz* 199b, 202b, 436c.

Przen (3) :

pienie czyje (2): ná wćzie v Bogow gdy śpiewa KOCHANOVSKI [...] Nie dochodzi tu do nas z niebá pienie iego. *KlonŻal* A4; przecz znikłá Troiá/ że gwóli Helenie/ Nie o tym wfyfłtkim wydáy fwoie fliczné pienie. *OstrEpit* A2v.

Szereg: »pienie i muzyka« (1): [św. Tomasz z Akwinu] wykłádał pifanim pienia Sálámonowe. Práwie ná czás gdy fię fám do pienia onego gornego y niebieskiey muzyki gotował. *SkarŻyw* 202.

a. bibl. Psalm (101) : W tim pieniu prorok moui z perfony ludu wiernego w troskach położonego. *WróbŻółt* T3; Tym pienim kazda iutrznia poczyna fie, a pobudza prorok ludzie ku nabożeńftwu. *WróbŻółt* ff8v; W tym Pieniu prorok z perfony otzczow ftare^g zakonu/ modli fie o Meffiafza Chriftufa *WróbŻółt* tt2, Gv, H2v, H3, H8, 16 (34); Pfal. 36. [...] To pienie wyfláwia dobrodzieyfstwo á fprawiedliwość páńfká *RejPs* 53; Pfal. 95. [...] To pienie poczina kofćioł fwięty przed záczyćim iney chwały bożey *RejPs* 140v, 63, 201 *marg*; *Leop CCcv*; *RejPos* 109v; *LatHar* 67.

pienie o kim, o czym [w tym: dodatkowo ze zdaniem przydawkowym orzekającym (6)] (10): To pienie íeft o Iefufie gdzie prorok prorokuie iako fie gwałtem nań mieli rzucić żydowie. *WróbŻółt* S5; Pienie o prawdziwym wefelu íże wfythko náfze wéfcie íeft w rozmíflaniu miefzkania niebieskiego *WróbŻółt* qq2, B, B6, E5v, V6, mm8 (10).

W połączeniu z liczebnikiem porządkowym, który jest numerem kolejnym psalmu w Biblii (50): (nagł) Psalm.4. Pienie 4. Czwarte pienie o panie Iezufie/ iako miał być wyfluchan w modlitwie *WróbŻółt* B6, B6, C3v, D5v, E, E5v (50).

Zwrot: »pienie śpiewać« (1): zebrał [*Dawid*] fwoie kánytyki [...] ktore pienie Lewito wie w foboty fpiewáli *BielKron* 73 v.

Wyrażenie: »pienie pokutne« (1): To íeft trzecie pienie pokutne/ wktorim profi pan Iefus w perfonie grześnych aby nie karał ich pan bog w frogofci gniewu fwego *WróbŻółt* M7v.

Szereg: »pienie abo pieśń« (1): pienie abo pieśń pirwíza/ ieft o Iezufie [...] / iż miał dobrą radę y naukę ludu dawać *WróbŻołt* B.

b. *O Pieśni nad Pieśniami; Canticum Canticorum Salomonis Vulg* (6) :

pienie o czym (1): z żon y nałożnic Sálomonowych y z pienia iego o miłości fkrzytey y duchowney/ niełácno wziąć dobry y taki iáko trzeba [...] przykład i pochop do dobrego *SkarŻyw* A5.

pienie czyje [*w tym: ai poss* (3), *pron poss* (1)] (4): Y w ftárym zakonie iáko Hieronim S. piłze/ do czytánia ksiąg rodziów y pienia Sálámonowego y Prorokow nie káždemu dopuřczono. *SkarŻyw* 257, A5, 202 [2 r.].

Zestawienie: »pienie pienia« (1): To yeft yedyna oblubyenicá oblubyenićá onego [...] o ktorey teź Sálomon ípyewał w pyenyu pyenya *KromRozm III* E6.

4. *Lament, uskarżanie się* [*czyje*] (1) : [Tam [*w piekle*] bojaźń wieczna i srogie drżenie, Potępionych zasię smutne pienie. *DramStp I* 630.]

Szereg: »krzyk i pienie« (1): Trojanie z wielkiem hukiem w pole pochodzali [...] Pigmeom drobnym niosąc śmierć i zarażenie. Krzyk idzie pod obłoki i społeczne pienie. *KochMon* 19.

Synonimy: pieśń, śpiewanie.

Cf **PIAĆ**